

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 015.02_2478
Бердянського державного
педагогічного університету
доктору педагогічних наук,
професору
ЛІСІНІЙ Ларисі Олександрівні

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
БАХМАТ Наталії Валеріївни на дисертаційну роботу
ОЛЕКСЕНКО Каріни Борисівни «Формування готовності майбутніх
учителів початкової школи до проєктування навчального середовища»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність обраної теми. У професійному стандарті за професією «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» у якості однієї з основних трудових функцій зазначено «участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища», що передбачає сформованість здатності до проєктування осередків навчання, виховання і розвитку учнів. Це вимагає від учителя, по-перше, оволодіння знаннями щодо особливостей змістовного наповнення освітнього середовища та обладнання для забезпечення викладання навчальних предметів; по-друге, вміннями та навичками використовувати актуальності, доцільності, функційності, естетичної привабливості, індивідуальних освітніх потреб учнів; проєктувати осередки навчання, виховання і розвитку спільно з учнями, зважаючи на їхні вікові особливості, інтереси та потреби. Виникає потреба у перегляді процесу та змісту підготовки вчителів початкових класів до проєктування навчального середовища за вимогами сучасної української школи. Отже, дослідження Олексенко Каріни Борисівни присвячено актуальній темі «Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища».

Наукова новизна одержаних результатів. Цінним у роботі є те, що *уперше* теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища, яка складається з цільового, методологічного, змістово-процесуального та діагностичного блоків; забезпечує результат, яким є сформована готовність майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища; передбачає запровадження оновленого змісту, форм організації освітнього процесу, методів і засобів навчання (с.132-151); реалізується завдяки створенню організаційно-педагогічних умов (забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища; оновлення змісту практико-орієнтованої складової дисциплін циклу професійної та практичної

підготовки та спрямованість форм організації освітнього процесу й методів навчання майбутніх учителів початкової школи на формування готовності до проектування навчального середовища; залучення майбутніх учителів початкової школи до рефлексивної діяльності у процесі формування їхньої готовності до проектування навчального середовища) (с. 100-132); *уточнено* поняття «готовність майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища» (с. 78) і «формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища» (с. 100-101), тлумачення яких зорієнтовано на предмет дослідження; *удосконалено* зміст професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи завдяки оновленню практико-орієнтованої складової дисциплін циклу професійної та практичної підготовки (с. 11-116, 276-279); *подальшого розвитку* набули ідеї щодо професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на основі системного, синергетичного, компетентнісного, задачного, ситуативного та проектного підходів (с. 78-95).

Отже, наукова новизна одержаних результатів викладається стисло та аргументовано, усі необхідні елементи сформульовано коректно.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що їх сформульовано в дисертації. Логіка дослідження Олексенко Каріни Борисівни є послідовною, відповідає науковій проблемі й спрямована на системне її розв'язання. Позитивно, що здобувачка здійснювала дослідження відповідно до тематичного плану Бердянського державного педагогічного університету в межах наукової теми «Підготовка майбутніх учителів в умовах варіативності початкової освіти» (держреєстраційний № 0121U110223) (с. 29). Усвідомлюючи це, дисертантка мала на меті розробку структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища (с. 29). Отже, обґрунтування теми дисертації є переконливим, відповідно до мети дослідження сформульовано його завдання, вони сприяють розкриттю теми та досягненню визначеної мети дослідження (с. 29-30).

Слід відмітити, що об'єкт та предмет дослідження відповідають специфіці обраної теми (с. 29). Вірогідність результатів, одержаних дисертанткою, забезпечена теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням комплексу теоретичних та емпіричних методів дослідження, адекватних меті й завданням дослідження. Позитивним є те, що методи добиралися відповідно до завдань конкретного етапу дослідження, прийоми та операції з теоретичним і фактичним матеріалом здійснювалися у послідовності, передбаченій програмою дослідження (с. 30).

Методологічні підходи, обрані дисертанткою – системний, синергетичний, компетентнісний, задачний, ситуативний та проектний (с. 78-95) – відзначаються обґрунтованістю та виваженістю.

Проведений аналіз наукових літературних джерел (256 позицій) дає підстави розглядати дослідження як завершений та цілісний доробок із важливої для вітчизняної професійної освіти проблеми (с. 209-233).

Позитивним, на наше переконання, є й те, що дисертаційна робота охоплює цілісний процес науково-дослідницької роботи, що включає всі її стадії: від виникнення ідеї, розробки концептуальних засад, науково-теоретичного обґрунтування, створення умов і навчально-методичного забезпечення та до широкого впровадження результатів дослідження у практику роботи закладів вищої освіти (с. 321-325).

Достовірність отриманих результатів дисертаційної роботи підтверджується також їх успішною апробацією на міжнародних і всеукраїнських конференціях (с. 32-33).

У дисертації зроблено відповідні чітко, логічно висловлені узагальнення, висновки, що співвідносяться з метою і завданнями роботи, наведено достатньо обґрунтовані авторські пропозиції (с. 205-208).

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Дисертаційна робота має виважену структуру та відображає послідовність розв'язання основних завдань дослідження. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Роботу написано якісною професійною мовою. Авторкою логічно й аргументовано викладено її зміст і результати дослідження. Висновки до кожного розділу чіткі й лаконічні. У загальних висновках підбито підсумки дослідження, що узгоджуються з визначеними завданнями. Обсяг дисертації відповідає вимогам до оформлення дисертацій

У **вступі** чітко та обґрунтовано висвітлено актуальність теми. Авторка послуговується формулюванням фундаментальної та часткових проблем, яким присвячено дисертаційну роботу, критичному аналізу та порівнянню з відомими аспектами проблеми, лаконічно викладено рівень вивчення теми за концептуальним принципом. Науково коректно сформульовано мету, окреслено об'єкт та предмет роботи. Відповідно до мети визначено основні завдання дослідження. Вони відображають змістові аспекти роботи. Наукові положення роботи викладено аргументовано, коротко та чітко. Дослідниця зазначає відмінності прогностично одержаних результатів від відомих раніше та зазначає ступінь новизни одержаних результатів. Коректно схарактеризовано систему використаних у роботі методів дослідження.

У першому розділі – «Теоретичні засади формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища» – розкрито формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища як наукову проблему (с. 34-64); сутність і структуру готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища в інноваційному контексті (с. 65-78); методологічні підходи формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища (с. 78-95).

У висновках до першого розділу, на основі аналізу сучасної теорії та практики зазначено сутність базових понять дослідження та особливості формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища, що повною мірою окреслює результати визначених у роботі завдань (с. 95-99).

У другому розділі – «Обґрунтування структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища» – представлено структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища (с. 132-151) та організаційно-педагогічні умови її реалізації (с. 100-132).

Висновки до третього розділу є достовірними та обґрунтованими, характеризуються науковою новизною, результати дослідження мають практичне значення для освітнього процесу в цілому (с. 151-154).

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка дієвості структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища» – розкрито організацію та проведення експериментального дослідження дієвості структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища (с. 155-189) та наведено порівняльний аналіз результатів експериментального дослідження з оцінки дієвості структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища (с. 189-202).

Висновки до третього розділу є достовірними та обґрунтованими, визначаються науковою новизною та практичною значущістю результатів дослідження (с. 203-204).

Загальні висновки містять оцінку повноти вирішення поставлених завдань, кожен окремих висновок констатує ступінь реалізації окремого завдання, зазначеного у вступі роботи (а відтак загальна кількість висновків у цілому відповідає кількості поставлених завдань).

Структура дисертації відповідає логіці наукового дослідження та послідовно розкриває основні завдання наукового пошуку автора. У роботі зроблено відповідні узагальнення й висновки, згідно з вимогами ДСТУ 8302:2015 оформлено список використаних джерел.

Загалом представлене дисертаційне дослідження свідчить про високий фаховий рівень здобувача. Усі наведені міркування вказують на те, що автору удалося в повній мірі досягти визначеної мети і повністю розв'язати заплановані завдання дослідження.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практичне значення дослідження полягає в оновленні змісту практико-орієнтованої складової дисциплін циклу професійної та практичної підготовки («Вступ до спеціальності», «Дидактика», «Педагогічні технології в початковій освіті», «Технології дистанційного навчання», виробнича практика) на основі запропонованої системи завдань проектної діяльності з метою формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища.

Матеріали дослідження можуть бути використані для професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. У 26 публікаціях автора, з яких: 6 статей у наукових фахових виданнях України з психолого-педагогічних наук, 3 статті у періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science, 5 статей у зарубіжних виданнях, 1 розділ у монографії, 11 тез доповідей у матеріалах конференцій, достатньо ґрунтовно відображено основні аспекти й результати дисертаційного дослідження, основні наукові положення дисертації, зокрема ті, які автор виносить на захист.

Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає Постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Результати перевірки дисертаційної роботи та публікацій свідчать про відсутність ознак академічного плагіату, фабрикації та фальсифікацій. Порушення академічної доброчесності у дисертаційній роботі відсутні.

Дискусійні положення та зауваження. Позитивно оцінюючи загалом дисертацію Олексенко Каріни Борисівни, вважаємо за необхідне вказати на низку міркувань, що виникли в процесі рецензування дисертації й вимагають окремих пояснень.

1. На наш погляд, поряд із дефініціями «готовність майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища» та «формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища», бажано було включити трактування поняття «проєктування навчального середовища».

2. Логіка дослідження була б чіткішою, якби в окремий підрозділ було локалізовано особливості проєктування навчального середовища в початковій школі з конкретизацією діяльності вчителів цієї освітньої ланки.

3. Привертає увагу необхідність доповнення структурних елементів представленої моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища і, насамперед таких, що становлять основу реалізації організаційно-педагогічних умов.

4. Наукове дослідження було б досконалішим, якби в описі реалізації організаційно-педагогічних умов було наведено більше конкретних прикладів.

5. Виконуючи дослідно-експериментальну роботу, доцільно було б ширше представити аналіз означеної проблеми у практиці реальної професійної діяльності вчителів початкових класів загальної середньої освіти, аналіз недоліків традиційної методики навчання на відповідних факультетах, зокрема під час викладання психолого-педагогічних курсів, експертну оцінку наявного навчального-методичного забезпечення навчальних дисциплін (задіяних у роботі).

6. У тексті дисертації зустрічаються окремі стилістичні огріхи та орфографічні помилки.

Проте зазначені зауваження не знижують високої теоретичної та практичної цінності проведеного наукового дослідження, яке є концептуальним, цілісним, завершеним, що робить вагомий внесок у розвиток теорії і методики професійної освіти.

Загальні висновки й оцінка дисертації.

Проведений аналіз дає підстави розглядати дослідження Олексенко Каріни Борисівни як завершений та цілісний доробок з важливої для вітчизняної освіти проблеми. Дисертаційну роботу характеризують новизна, широта методологічних підходів, чітка структурованість розділів, логічність викладу матеріалу, повнота висвітлення основних положень у публікаціях.

Заслуговує на схвалення реалізований авторкою алгоритм проведення експериментальної роботи; опис способів оброблення даних та аналіз результатів дослідження.

Робота написана унормованою українською літературною науковою мовою.

Отже, дисертаційна робота «Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища» є завершеним, самостійним дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка ОЛЕКСЕНКО Каріна Борисівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор

завідувач кафедри теорії та методик

початкової освіти Кам'янець-Подільського

національного університету імені Івана Огієнка

Наталія БАХМАТ

